

Проте водночас існують і певні недоліки, що можуть суттєво впливати на результативність та продуктивність ДНК-ідентифікації:

- тривалі терміни проведення експертиз, зокрема з встановлення ДНК-профільв загиблих, які можуть виконуватись понад один місяць, що найчастіше викликано станом наданого на дослідження біологічного матеріалу (стан глибоких гнилісних змін, тотальне обвуглення, вилучення завідомо малопритатних решток), а також необхідністю в окремих випадках проводити повторні та порівняльні експертизи;

- випадки вилучання незначної кількості біологічного матеріалу при огляді місці події або контамінація (забруднення) слідів біологічного походження учасниками СОГ, що неодмінно потребує підвищення рівня методичного забезпечення та самоконтролю в частині використання засобів індивідуального захисту та дотримання правил пакування та зберігання речових доказів біологічного походження;

- несвоєчасний відбір правоохоронними органами біологічного матеріалу у військовополонених або ж взагалі ігнорування такого відбору;

- відсутність правового регулювання щодо відбору біологічного матеріалу у осіб, які відмовляються евакуюуватись з територій де проходять активні бойові дії.

Підсумовуючи вищевикладене, слід звернути увагу, що на сьогодні в Україні є основні умови щодо законодавчого врегулювання ДНК-ідентифікації, проте деякі питання перебувають на етапі доопрацювання в аспекті актуальних потреб сьогодення. Більшість робочих та вкрай необхідних питань буде вирішена одразу ж після введення в дію Порядків обов'язкової та добровільної державної реєстрації геномної інформації людини, затверджених відповідною постановою Кабінету Міністрів України.

Авдєєва Галина Костянтинівна,
провідний науковий співробітник НДІ
вивчення проблем злочинності ім. акад.
В.В. Сташиса НАПрН України, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, У РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» під час проведення гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів передбачається застосування оперативних та оперативно-технічних засобів. [1]. Такими засобами (серед інших) слугують побутові і спеціальні

електронні прилади, за допомогою яких здійснюється аудіо- та відеозапис, фотозйомка осіб, документів, предметів, слідів протиправної діяльності.

На сьогодні цифрові пристрої повністю витіснили аналогові і інформація, яка ними створюється, не є безперервною, а має вигляд бінарного (двійкового) коду (є дискретною). Цифрова інформація відрізняється від аналогової тим, що всі її копії (незалежно від носія) є ідентичними оригіналу. Експертним шляхом встановити наявність або відсутність слідів монтажу у цифровому аудіо- або відеозаписі значно складніше, ніж в аналоговому. Автентичність (справжність) цифрового запису встановлюється експертом за метаданими файлу, які включають ім'я (найменування) приладу, час створення і час останнього редагування, номер версії або редакції та ін.

На відміну від Цивільного процесуального кодексу України (ст. 100), Господарського процесуального кодексу України (ст. 96) та Кодексу адміністративного судочинства України (ст. 99) у Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК) відсутні положення про електронні (цифрові) докази. Інформацію у цифровій формі у КПК віднесено до документів/електронних документів як процесуальних джерел доказів (ч.2 ст. 84 КПК). До документів віднесено також «матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані)» (п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК) та «носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії» (п. 3 ч.2 ст. 99 КПК). [2].

Останніми роками у судах України все частіше предметом дослідження стає цифрова інформація, отримана під час проведення оперативно-розшукових заходів. Однак, не зважаючи на те, що така інформація характеризується високим рівнем достовірності, сутність і ознаки цифрової інформації в окремих випадках призвели до появи певних труднощів щодо її визнання допустимим і достовірним доказом. Часто адвокати заявляють клопотання про недопустимість цифрового доказу через те, що спочатку із засобу запису інформація копіювалася на комп'ютер, а лише згодом – на оптичний диск, який потім надавалася до органу досудового розслідування та суду як процесуальний носій доказу. Захисники вважають, що така копія не відповідає оригіналу тому, що при зміні носіїв інформації змінюється формат файлу. [3]. Це є хибним твердженням тому, що однією з основних ознак інформації у цифровій формі є те, що всі її копії, зафіксовані на різних носіях, є ідентичними оригіналу (повністю співпадають за всіма ознаками, включаючи формат файлу). Не зважаючи на це Верховний Суд України в Ухвалі за справою №397/2588/13-к визнав недопустимим доказом виконаний під час проведення оперативно-розшукових заходів відеозапис факту надання хабаря судді у його робочому кабінеті. Суд встановив, що запис був копією і він разом із протоколом про здійснення оперативно-розшукового заходу не може бути визнаний допустим доказом. [4].

Верховний Суд України у своїй Постанові за справою № 426/12149/17 щодо наркотичних засобів наголосив на тому, що відсутність у матеріалах кримінального провадження оригіналів відеозаписів та оригіналів технічних засобів, на які фіксувалась процесуальна дія, є підставою визнавати такі докази (відеофонограми) недопустимими. [5].

Останнім часом судді всіх юрисдикцій намагаються дотримуватися у своїй роботі «Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях». [6]. Вони все частіше відхиляють клопотання сторони захисту щодо невизнання допустимими і достовірними доказами протоколів оперативно-розшукових заходів із додатками у вигляді копій цифрових аудіо- та відеозаписів та досліджують і оцінюють достовірність цифрових доказів безпосередньо. [7], [8]. Це надає більше шансів для ефективного використання цифрової інформації, отриманої під час проведення оперативно-розшукових заходів, у розкритті злочинів.

Судові рішення останніх 2-3 років відрізняються від попередніх більш детальним розглядом і поясненням технічних характеристик цифрових доказів. Зокрема, у справі № 677/2040/16-к касаційну скаргу захисника щодо невизнання копій відеозаписів допустимим доказом суд залишив без задоволення та зазначив, що кожний з електронних примірників документа вважається його оригіналом і не має жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія. [9]. Таке саме рішення викладене у Постанові ККС ВС від 19 серпня 2021 року у справі № 756/8124/19 [10] та Ухвалі ККС ВС від 19 серпня 2021 року у справі № 756/8124/19 [11].

Від компетенції співробітників правозастосовних органів (слідчих, суддів, прокурорів, оперативних працівників) залежить, чи буде окремий цифровий доказ, отриманий під час проведення оперативно-розшукового заходу, відігравати провідну роль у розкритті конкретного злочину. Вони повинні знати базові технологічні характеристики цифрових пристроїв і цифрової інформації. Відповідна методична і довідкова література має бути розроблена і включена до програм підвищення кваліфікації окремо для кожної категорії співробітників.

Кримінальний процесуальний кодекс України бажано доповнити такими новелами: визначення поняття цифрових доказів та їх процесуальних носіїв; докладний порядок вилучення цифрової інформації, її огляду, фіксації, копіювання і зберігання із зазначенням переліку обов'язкової інформації щодо цифрових доказів, яка має бути процесуально закріплена; порядок оцінки допустимості і достовірності цифрового доказу за певними критеріями.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-XII від 18.02.1992. Редакція від 15.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Редакція від 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. Верховний суд України: офіційний сайт. 28 жовтня 2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/>

4. Ухвала ВС від 29.05.2018 р. Справа №397/2588/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74475933>.

5. Постанова ВС від 17.03.2020 р. Справа № 426/12149/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88401663>.

6. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи СМ(2018)169-add1final щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях. Міністерство юстиції України: офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi>.

7. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 21.06.2019 по справі № 638/5928/18. Провадження №1-кп/638/585/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82552131>

8. Вирок Вищого антикорупційного суду від 17.02.2022 по справі № 991/4996/20. Провадження № 1-кп/991/53/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=103409303&red=1000033ab78a5efaf99e232b33e4b495c626d6&d=5>

9. Постанова ККС ВС України від 22 жовтня 2020 року у справі № 677/2040/16-к (провадження № 51-5738км19). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=92458395&red=1000035e35a331e82f61d9818795df8ecd0762&d=5>

10. Постанова ККС ВС від 25 січня 2021 року у справі № 236/4268/18, провадження № 51-3124км20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94905297&red=10000347f1960a9ea9dcf00a1e2414ca33651f&d=5>

Ухвала ККС ВС від 19 серпня 2021 року у справі № 756/8124/19 (провадження № 51-601 ск 21). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94874011&red=1000037c6ddd0bd0c253b026e82724e953e47&d=5>